

УДК 338.467.6

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-282-3-13

ЗАГОРЯНСЬКА О. Л.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Стаття присвячена аналізу ролі екскурсійної діяльності у розвитку вітчизняного туризму. Описані проблеми, що стримують розвиток туристичної галузі через відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення, повільний розвиток туристичної інфраструктури та низьку платоспроможність вітчизняних туристів. Виявлені міста історично-культурної спадщини, які на сьогоднішній день не є популярними серед туристів, що звужують сферу використання екскурсійного потенціалу багатьох регіонів України. Запропоновано використання багатого історико-культурного потенціалу невеликого наддніпрянського міста Кременчук через створення нових екскурсійних маршрутів.

Ключові слова: туристичні потоки; екскурсійна діяльність; технологічна карта екскурсії; екскурсійні прийоми; портфель екскурсовода.

ZAHORIANSKA O.

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

EXCURSION ACTIVITIES AS A PROSPECTIVE DIRECTION OF DEVELOPMENT OF THE TOURIST INDUSTRY

Natural, climatic and historical conditions have created a powerful resource base in Ukraine for the development of the tourist and recreational industry and the development of the corresponding infrastructure. The main factors of attractiveness of recreational and tourist resources are nature, climate, art, history, food, architecture, religion.

The article is devoted to the analysis of the role of excursion activities in the development of domestic tourism. The problems are described that hinder the development of the tourism industry due to the lack of an extensive system of information and advertising support, slow development of the tourism infrastructure and low paying capacity of domestic tourists.

The places of the historical and cultural heritage, which today are not popular among tourists are revealed, that narrows the scope of using the excursion potential of many regions of Ukraine.

The rich historical and cultural potential of the small Dnieper town of Kremenchuk is proposed to use by creating new excursion routes.

In the paper is noted that excursion activities in Ukraine need to expand the regulatory framework with a clear consolidation and separation of the concepts of «guide» and «tour guide» and other specialists of the tourism industry; strengthening and structuring of qualification requirements for the position of «tour guide» (further development is also required by similar requirements for other specialists of tourist support); the use of a differentiated approach in the preparation of excursion specialists and compulsory practical training after the completion of the preparatory courses; accelerating the establishment of the work of accreditation commissions and the creation of methodological councils at the subdivisions of the State Service for Tourism and Resorts of Ukraine at regional state administrations and empowering them with sufficient powers to resolve issues of tourist and excursion work.

Keywords: tourist flows; excursion activities; technological map of the excursion; excursion receptions; guide's briefcase.

Постановка проблеми. Українська економіка знаходиться під впливом сучасних глобальних тенденцій, які формують умови і обумовлюють фактори розвитку базових галузей економіки, серед яких пріоритетне значення має туризм. Одним з перспективних напрямом розвитку туристичної галузі є екскурсійна діяльність, яка завжди була актуальною, оскільки екскурсії розширюють кругозір, пробуджують глибоку повагу до минулого й любов до природи, а також надають можливість краще пізнати історію та географію країни. Сучасні цілі організації екскурсійної діяльності орієнтовані на удосконалення і розвиток в першу чергу внутрішнього та міжнародного туризму, що у свою чергу вимагає якості виробничих і управлінських процесів, які мають бути відображені у гармонізації стандартів із світовими вимогами, в першу чергу з ЄС.

Аналіз остатніх джерел. Вагомий внесок в теорію і практику екскурсійної діяльності як одного із пріоритетних напрямків розвитку економіки туризму зробили вітчизняні і закордонні науковці. Питанням розвитку організації екскурсійної діяльності в аспекті розвитку індустрії туризму України присвячено багато наукових праць вітчизняних учених. Серед них наукові розробки: М. В. Тонкошкур, М.М. Поколюдній [1] В. Бабарицької, А. Короткової, Л. Альтгайма [2], С. Галасюк [3], В. Зінченко [4].

Метою роботи є: визначення перспективних напрямів розвитку туристичної галузі України, зокрема екскурсійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Україна володіє значним туристичним потенціалом і має всі передумови для розвитку внутрішнього, в'їзного та виїзного туризму, а саме: унікальні природні ресурси, сприятливий клімат, неповторний комплекс історико-культурних та архітектурних пам'яток, об'єктів рекреаційного призначення. Динаміка туристичних потоків України з 2000 – 2019 рр. [5] наведена на рис. 1.

Аналізуючи дані рис. 1 можна зазначити, що не зважаючи на високий рівень розвитку туризму в світі, туристичні потоки в Україні переживають не найкращі часи. Нестабільна політична ситуація, а також окупація та анексія Криму негативним чином відбивається на обсягах міжнародного ринку туризму. Базою є

2013 р. тому що, саме з цього року Україна перебуває у складному становищі. Кількість туристів, що отримали послуги від туроператорів та турагентів складає лише 7 % від загальної кількості громадян України, які перетинали державний кордон, що свідчить про низький рівень розвитку вітчизняного туризму.

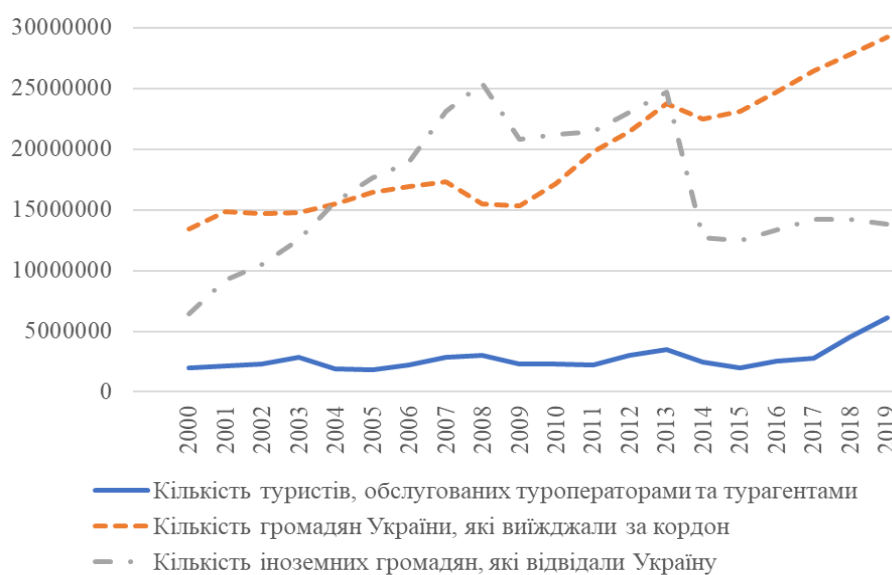

Рис. 1. Туристичні потоки України за 2000–2019 рр. (складено автором на основі [5])

Кількість іноземних громадян, які відвідали країну, зменшилась з 2013 – 2019 рр. на 45,9 % (рис. 2). Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України у 2019 р. порівняно з 2013 зменшилась на 26,1 %. Так, протягом 2019 р. Україну відвідали 86840 в'їзних (іноземних) туристів, що на 63,9 % менше, ніж у 2013 р. Внутрішніх туристів порівняно з 2013 роком на 26,4 % у 2019 р. менше.

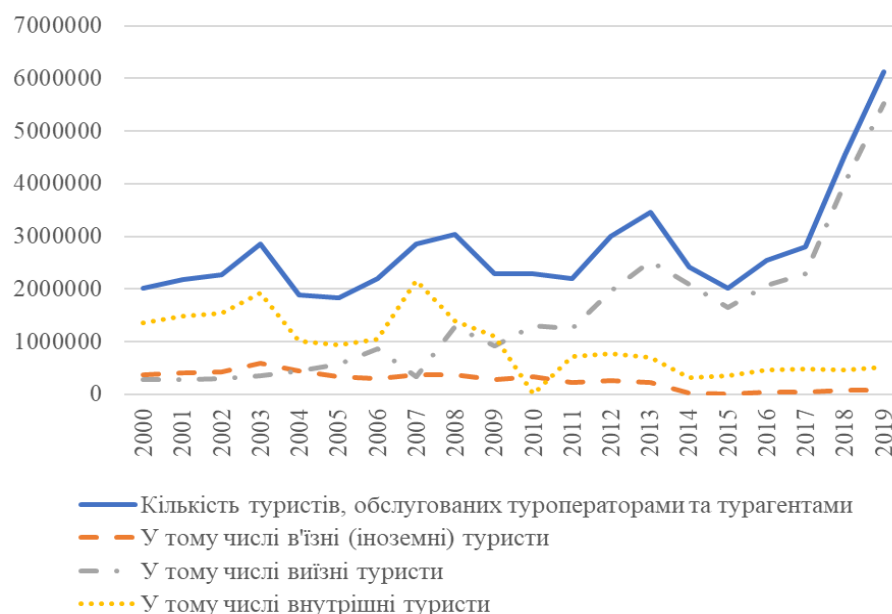

Рис. 2. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму (складено автором на основі [5])

Так у 2019 році спостерігається збільшення кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, але всесвітня пандемія через коронавірус Covid-19 зведе нанівець цю позитивну динаміку.

В роботі туристичної галузі України можна виділити наступні проблеми, що стримують її розвиток. Серед них:

а) відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном;

б) відсутність цивілізованих умов перетину кордону та несприятливий візовий режим для іноземних туристів;

в) незважаючи на колосальний потенціал, використовується лише незначна частина туристичних резервів України через слабкий розвиток туристичної інфраструктури;

г) розвиток туристичної інфраструктури у певних місцевостях не узгоджується з розвитком та актуалізацією їхньої історико-культурної спадщини;

д) у порівнянні з іншими країнами туристична активність українських громадян залишається на невисокому рівні у зв'язку з низькою платоспроможністю.

Туризм не потребує негайних значних довгострокових інвестицій, проте туристичний потенціал в Україні є потужним вже зараз. Таким чином, в сучасних умовах економічної кризи індустрія туризму має в Україні усі шанси на успішний розвиток. Необхідно тільки активізувати діяльність українських турфірм, особливо стосовно внутрішнього туризму, надати їм всіляку можливу державну підтримку та створити механізми, що дозволять вивільнити підприємницьку ініціативу вітчизняних туроператорів та турагентів, створити більш привабливий туристичний імідж країни, залучити до цікавих подорожей Україною якомога більше українських та іноземних туристів. Від цього безумовно виграє економіка України в цілому, яка отримає значні кошти, що будуть спрямовані на подолання наслідків економічної кризи від пандемії. В такі складні часи розвитку туристичної галузі, що вимушують Україну закрити свої кордони, необхідно приділяти більше уваги розвитку внутрішнього туризму. Але стосовно внутрішнього туризму в Україні варто зазначити, що відсутність достатньої кількості цікавих екскурсійних маршрутів стримує його розвиток. За даними Державного агентства України з туризму та курортів, розроблених краєзнавчих програм залишилося не більше 1,5 тис., при цьому більшість із них існує на папері [6]. Також стримує внутрішній туризм якість надаваних послуг і їх вартість, яка на порядок вище, ніж за кордоном.

Історико-культурний потенціал, матеріальні та духовні цінності народу мають важливе значення для розвитку туризму в Україні. Пам'ятки культури, історії, архітектури, народної творчості – усе надбання українського народу відрізняється унікальністю і неповторністю, тож не може не привертати уваги іноземних туристів, адже людині завжди було притаманно цікавитися культурою та мистецтвом інших етнічних груп.

Невичерпні екскурсійні ресурси багатьох регіонів нашої країни разом з глибинним національним духовним корінням і традиціями українського народу дають підставу стверджувати, що саме екскурсії можуть стати активним і змістовним засобом гармонізації особистості, її духовного зростання. Вони є джерелом нової інформації, нових вражень і відчуттів. Екскурсія є важливим засобом вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення, насамперед, учнів, молоді до пізнання історико-культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління. Об'єктивне і всебічне вивчення історії, історико-культурної спадщини мають стати основою організації екскурсійної справи в Україні на сучасному етапі.

Багатий екскурсійний потенціал має і невелике наддніпрянське місто Кременчук – місто обласного підпорядкування в Полтавській області України, адміністративний центр Кременчуцького району. Кременчук багатий на пам'ятники та меморіальні дошки, а також на надзвичайні історичні події які в ньому трапилися.

З прийняттям закону «Про охорону культурної спадщини» [6] в місті стали більше приділяти уваги історичному надбанню, почали з'являтися нові пам'ятники. В період з 2000 по 2008 рік у Кременчуці встановлено і взято на облік 16 нових пам'ятників, меморіальних дошок та пам'ятних знаків.

Офіційною датою заснування Кременчука, за згадкою в хроніці Йоахима Бельського (який продовжував історичну працю свого батька Мартина Бельського), вважається 1571 (дату цю у XIX ст. спопуляризувала «Історія Малоросії» Миколи Марковича). У Бельського згадка Кременчука нав'язана проектом 1590 р., коли польський король видав наказ про побудову тут фортеці, куди також планували вивести козаків з Запоріжжя, аби менше конфліктували з турками [7].

За найпоширенішою версією назва міста походить від тюркського слова «керменчик», що у перекладі означає «невелика фортеця». Словосполучення «кермен» (фортеця) «чик» (кордон, межа) дослівно з татарської перекладається і як «прикордонна фортеця». Саме як «Керменчик» згадана переправа через Дніпро в районі сучасного міста у документі 1550 року. Назва ця досить поширена (серійна – як давньоруські Новгороди, радянські – Комсомольськи) на всій території історичного поширення тюркських топонімів. Наприкінці XVIII ст. поширилася зрусифікована форма «Кременчуг» [7]. Також тюркське походження має версія Ф. Ніколайчика про походження назви міста від татарського «кер», або «кир», що означає пагорб. Серед інших припущень – патронімічна легенда про походження назви від імені міфічного засновника – козака (або рибалки) Кременя. Також існує легенда про те, що у старі часи, коли тут пропливали торговельні човни, стерновий, помітивши гранітні пороги, вигукував: «Кремінь! Чув?» (згодом це словосполучення переросло у теперішню назву). У середині XIX ст. зрусифікований фольклор народив версію про засновника Кремень-Чуга, сина Чуга – засновника Чугуєва (легенда відбивала реальне зростання значення Харкова для Кременчука – між містами пролягла залізниця). І щоб дізнатися про це місто більш детально розроблено екскурсійну програму кафедрою туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Екскурсія є оглядовою, і має назву «Історична спадщина Кременчука», що передбачає якнайповніше висвітлення історико-культурного потенціалу міста під час проведення цієї екскурсії.

Тривалість екскурсії близько 1 години 30 хвилин. Ця екскурсія розроблена для широких верств населення, оскільки є пішою та недовготривалою. Використано прийом зорової реконструкції (відтворення). Термін «реконструкція» означає відновлення первісного виду (вигляду) чого-небудь. Сутність цього прийому полягає в тому, що словесним шляхом відновлюється первісний вигляд об'єкта. Робить це екскурсовод, спираючись на зорові враження екскурсантів. Цей прийом широко використовують при показі

пам'ятних місць, де проходили бої, народні повстання, страйки, мітинги та інші події. Сюди ж відносять місця, пов'язані з життям і діяльністю відомих особистостей [8]. Якщо, наприклад, будівля перетворилася в руїни зробити зорову реконструкцію екскурсоводові допомагають її вцілілі частини й деталі. Якщо ж будівля не збереглася, на допомогу приходять експонати «портфеля екскурсовода». Успіх використання прийому зорової реконструкції залежить від ступеня підготовленості екскурсовода.

Ефективність методичної розробки залежить від правильного, точного та змістовного заповнення технологічної карти екскурсії. Обсяг технологічної карти залежить від кількості екскурсійних об'єктів, кількості підтем, тривалості екскурсії за часом і довжиною маршруту. Технологічна карту складається у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Технологічна карта оглядової екскурсії по центральній частині міста Кременчука

№	Етапи руху по маршруту	Місця зупинки	Об'єкт показу	Тривалість показу	Вказівки щодо організації	Методика
1	Бульвар Пушкіна	Бульвар Пушкіна	Пам'ятник Олександрові Сергійовичу Пушкіну	7 хв	Знайомство екскурсовода з екскурсантами	Прийом екскурсійної довідки використаний із прийомом зорової реконструкції
2	Площа Незалежності	Площа Незалежності	Стела до 400 річчя міста	10 хв	Організувати групу, розташувати навпроти будівлі для огляду	Прийом екскурсійної довідки в поєднанні із прийомом зорової реконструкції
3	Сквер імені Олега Бабаєва	Сквер імені Олега Бабаєва	Пам'ятник «Жертвам сталінських репресій 1933–1937 років»	10 хв		Прийом зорового монтажу
4	Сквер імені Олега Бабаєва	Сквер імені Олега Бабаєва	Пам'ятний знак «Героям Небесної Сотні»	7 хв		Прийом зорового монтажу
5	вул. Ігоря Сердюка	вул. Ігоря Сердюка 2	Краєзнавчий музей або «Будинок Володарського»	15 хв	Вказівки щодо рухів екскурсантів	Прийом екскурсійної довідки використаний із прийомом зорової реконструкції
6	вул. Перемоги	вул. Перемоги 9/1	Будинок Державного банку	15 хв	Організувати групу, розташувати навпроти будівлі для огляду	Прийом екскурсійної довідки в поєднанні із прийомом зорової реконструкції
7	Площа Перемоги	Площа Перемоги з боку якої розташовано стела	Стела «Перший день після війни»	10 хв	Вказівки щодо рухів екскурсантів	Прийом зорового монтажу
8	вул. Перемоги	вул. Перемоги	Пам'ятник «Борцям за Владу Рад»	7 хв	Організувати групу, розташувати навпроти будівлі для огляду	Прийом зорового монтажу
9	Площа Перемоги	Площа Перемоги	Пам'ятник Успенському собору	17 хв	Вказівки щодо рухів екскурсантів	
10	Лівий берег Дніпра	Лівий берег Дніпра	Пам'ятка садово-паркового мистецтва «Придніпровський парк»	-		
11	Придніпровський парк	Придніпровський парк	Мультиплікаційний пам'ятник «Доктор Айболить»	5хв		
12	Придніпровський парк	Придніпровський парк	Пам'ятник «Жертвам Чорнобиля»	5хв	Вказівки щодо рухів екскурсантів	Прийом екскурсійної довідки використаний із прийомом зорової реконструкції
13	Придніпровський парк	Придніпровський парк (набережна)	Пам'ятник «Щука з Кременчука»	5хв		
14	Придніпровський парк	Придніпровський парк (на березі Дніпра)	Скеля «Гранітний репер» («Гранітний реєстр»)	5хв		

Таким чином, можна зазначити, що технологічна карта дуже важлива частина створення нової екскурсії, так як саме вона допомагає екскурсоводу у її проведенні. Методика проведення екскурсій в широкому плані є системою завдань і вимог, способів і прийомів показу і розповіді в ході вивчення тем екскурсій, найрізноманітніших по своїх цілях.

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, екскурсійна діяльність в Україні потребує певної системи заходів щодо вдосконалення й упорядкування, а саме:

- розширення нормативно-правової бази з чітким закріпленням і відокремленням понять «гід» і «екскурсовод» та інших фахівців туристичної галузі;
- посилення і структуризація кваліфікаційних вимог до посади «екскурсовод» (подальшої розробки також потребують подібні вимоги і до інших спеціалістів туристичного супроводу);

- задля забезпечення надання якісних екскурсійних послуг поновлення механізму ліцензування екскурсійної діяльності суб'єктів туристської діяльності та сертифікації екскурсійних послуг;
- використання диференційованого підходу при підготовці фахівців екскурсійної справи та обов'язкове практичне стажування після закінчення підготовчих курсів;
- прискорення налагодження роботи акредитаційних комісій і створення методичних рад при підрозділах Державної служби туризму і курортів України при обласних державних адміністраціях і наділення їх достатніми повноваженнями для вирішення питань туристично-екскурсійної роботи.

Література

1. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покоłodна – Х: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
2. Альтгайм Л.Б. Основне значення та принципи організації екскурсійних послуг / Л.Б. Альтгайм // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2014. – № 6(1). – с. 215–219
3. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездойминов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
4. Зінченко В. А. Екскурсологія як туризмологічна наука / В. А.Зінченко // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – 2010. – Випуск 8. – С.211-223.
5. Статистична інформація / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 20.09. 2020)
6. Про охорону культурної спадщини: Закон України № 2768-III від 25.10.2001, // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14/> (дата звернення: 27.09. 2020)
7. Околиці Кременчука. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://okrain.net.ua/uk/>
8. Лушакова А. М. Вулицями старого Кременчука / А. М. Лушакова, Л. І. Евселевский. – Кременчук, 2001. – 222 с.

References

1. Pokolodna M. M. Orghanizacija ekskursijnoji dijaljnosti : pidruchnyk / M. M. Pokolodna – Kh: KhNUMGh im. O. M. Beketova, 2017. – 180 s.
2. Aljtghajm L.B. Osnovne znachennja ta pryncypy orghanizaciji ekskursijnykh poslugh / L.B. Aljtghajm // Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho univertytetu: Ekonomichni nauky. – 2014. – # 6(1). – s. 215–219
3. Ghalasjuk S.S. Orghanizacija turystychnykh podorozhej ta ekskursijnoji dijaljnosti: navchalnyj posibnyk / S. S. Ghalasjuk, S. Gh. Nezdojminov. – K.: Centr uchbovoji literatury, 2013. – 178 s.
4. Zinchenko V. A. Ekskursologhija jak turyzmologhichna nauka / V. A.Zinchenko // Naukovi zapysky Kyjivskogho univertytetu turyzmu, ekonomiky i prava. Serija: filososfsjki nauky. – 2010. – Vypusk 8. – S.211-223.
5. Statystychna informacija / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinjy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (data zvernennja: 20.09. 2020)
6. Pro okhoronu kuljtumoji spadshhyny: Zakon Ukrajinjy # 2768-III vid 25.10.2001, // Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR), 2001. [Elektronnyj resurs] / Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14/> (data zvernennja: 27.09. 2020)
7. Okolyci Kremenchuka. – [Elektronnyj resurs] - Rezhym dostupu: <https://okrain.net.ua/uk/>
8. Lushakova A. M. Vulycjamy starogho Kremenchuka / A. M. Lushakova, L. I. Evselevskyj. – Kremenчук, 2001. – 222 s.

Надійшла / Paper received: 11.04.2020

Надрукована / Paper Printed : 06.06.2020